

Woord & Dienst

De Franse calvinisten:
een kleine, moedige kerk
Tegenwind voor Veerman

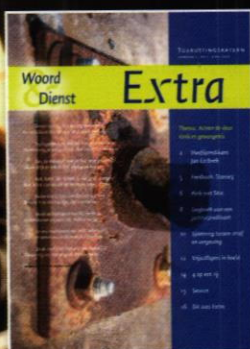
God verandert mensen
Proefschrift Reijer de Vries

Verder praten na de preek,
direct de diepte in

De ramen van de Goudse Sint-Jan
Glas 63: Hemelvaart

Jaargang 58 – Nummer 10 – 8 mei 2009

Voorzitter Verhoeff

Extra

Achter de deur. Gemeente en gevangenis

Verantwoord lenen? SKG!

PKN kerken kunnen bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer sparen, lenen en hun betalingsverkeer regelen. Bovendien biedt SKG Online u de mogelijkheid digitaal betalingen te verrichten. SKG werkt zonder winstoogmerk. Met gunstige rentepercentages en lage kosten voor betalingsverkeer. Want ons motto is:

*Geld van de kerk
voor de kerk!*

S · K · G

(0182) 58 80 00 • info@skggouda.nl • Vossenburchkade 69 • Postbus 147 • 2800 AC Gouda • www.skggouda.nl

Open Deur mei 2009:

Oud worden

Oud worden is vreselijk: je takelt af en wordt afhankelijk. Of oud worden is prachtig: stil genieten, je hoeft niets meer. Kun je oud worden alleen op deze twee manieren beleven? Wat is goed oud worden? En hoe doe je dat?

Met onder andere:

- * 'Ik maak me niet meer zo druk'
- * Krasse knarren en kattenliefhebbers: hedendaagse ouderen
- * Frits de Lange over goed oud worden
- * Je dagen tellen met psalm 90

Kijk op www.open-deur.nl ook voor gespreksvragen, liturgische suggesties, lees- en uitgaanstips bij dit thema (vanaf 1 mei).

Binnenkort in Open Deur:

- zegenen
- herinneringen
- het Marcus-evangelie

Bij een bestelling van meerdere exemplaren gelden de volgende prijzen (per exemplaar, exclusief portokosten):

10-24 exemplaren	€ 0,75
25-99 exemplaren	€ 0,70
100-249 exemplaren	€ 0,65
250-499 exemplaren	€ 0,60

Los nummer: € 3,50 inclusief verzending

Dit of een ander nummer bestellen?

Direct een (proef)abonnement?

i: www.open-deur.nl

e: abonnementen@boekencentrum.nl

t: 079 - 3 628 628 (tussen 8u30 en 12u30)

Abonnement: € 28,- per jaar - eerste 4 nummers gratis
Proefabonnement: 4 nummers voor € 5

Woord & Dienst

Extra

Samen zijn wij in 't gevang, dat is bale!
en soms duurt het ook nog lang, dat is ba-ha-le.

Teylingereind, zo heet het hier, in Sassenheim!
Muren hoog, je ziet geen zier, van Sassenhei-hei-heim.

Lier, de Waard en ook de Nes, onze groepen!
Lei, en Wijk en ook de Zift, onze groe-hoe-pen.

Rak, Schie, Lier en ook de Nes, onze groepen!
Rak, Schie, Lier en ook de Nes onze groe-hoe-pen.

Pasen hier is heus niet fijn, dat is zeker!
Beter is 't nu thuis te zijn, dat is ze-he-ker.

Maar de bajes gaat voorbij, halleluja!
en dan komen wij weer vrij, hallelu-hu-ja.

En ons leven neemt een keer, halleluja!
Dus hier komen wij nooit meer, hallelu-huja.

En de Heer gaat met ons mee, halleluja!
Omdat Hij ons niet vergeet, hallelu-hu-ja.

MELODIE: MICHAEL ROW THE BOAT ASHORE

Thema: *Achter de deur*
Kerk en gevangenis

- 2 Hoofdpredikant
Jan Eerbeek
- 5 Feedback: Stanley
- 6 Kerk met Stip
- 8 Dagboek van een
justitiepredikant
- 10 Spanning tussen straf
en vergeving
- 12 Vrijwilligers in beeld
- 14 4 op een rij
- 15 Service
- 16 Dit was Extra

Geen muren tussen

In Nederlandse gevangenissen, huizen van bewaring, detentiecentra, jeugdinstellingen en tbs-klinieken werken 55 justitiepredikanten. Jan Eerbeek is hun hoofdpredikant, hij werkt bij de Dienst Justitiële Inrichtingen van het Ministerie van Justitie.

Kees Posthumus

“Christus zegt: ‘Ik ben in de gevangenis geweest en gij zijt tot mij gekomen.’ Je vindt Christus in de gevangenis. Het is een wezenlijke taak van de kerk om gevangenen te bezoeken en met hen een gemeenschap te blijven vormen. De muren die in de samenleving bestaan, bestaan voor de kerk niet. De kerk is geroepen om over de muren heen de verbondenheid met de gevangenen te blijven onderhouden.”

Broeders en zusters

Eerbeek (1947) werkte twintig jaar als justitiepredikant, voordat hij in 1998 hoofdpredikant werd. “Vanaf het begin heeft het justitiepastoraat mij geboid en nooit meer losgelaten. Juist in de gevangenis kun je vanuit de kerkgemeenschap met mensen zoeken naar een nieuw perspectief. Het gaat er in het evangelie ten diepste om dat mensen op kunnen staan, ook uit hun diepste wanhoop en hopeloosheid. Het evangelie plaatst ons, zonder dat wij er een prestatie voor hoeven te leveren, in een nieuwe werkelijkheid. Er kan in je leven veel gebeurd zijn, maar je blijft altijd een door God geliefd mens-kind. Dat is de grond waarop je staat als je probeert je leven een nieuwe richting te geven.

Wij, justitiepredikanten, scheppen krachtens ons ambt vrijheid in extreme onvrijheid, omdat wij de mensen altijd allereerst ontmoeten in hun oorspronkelijke gedaante: als kind van God. Soms lijken gedetineerden in de gevangenis eigendom te zijn van het regime, de be-

kerk en gevangenis

waarder, de officier of de rechter. Maar in de gevangenis-kerk zijn zij, ten diepste, eigendom van Jezus Christus. Zo nemen wij een voorschot op de vrijheid die de gedetineerde na het uitzitten van de straf ten deel zal vallen. Wij spreken nooit over cliënten, wij spreken over broeders en zusters. Dominee en gedetineerde zitten naast elkaar, als mede-gelovigen. De pijlers van ons werk zijn 'bewogenheid en bezieling', en we doen ons werk vervolgens op professionele wijze."

Exodus

In de dertig jaar dat Eerbeek in het gevangenispastoraat werkt, zag hij de betrokkenheid van de kerk op het werk in de gevangenis groeien.

"Ik prijs de kerk daarvoor. Met ondersteuning van de kerk kwamen Exodusprojecten van de grond, opvang voor ex-gedetineerden in intussen 10 huizen en 4 in voorbereiding, en daarbij meer dan 1500 vrijwilligers. Deze vrijwilligers bezoeken kerkdiensten en gespreks-groepen, vrijwilligers geven individuele nazorg, brengen kinderen naar hun gedetineerde ouders en werken in de Exodushuizen. Er zijn dit jaar honderdduizend paaskaarten verstuurd vanuit de Protestantse Kerk in Nederland. Een jaarlijkse actie door christelijke organisaties levert 34.000 agenda's op voor gevangenen. Wij worden uitgenodigd voor gemeenteavonden en themadiensten. Dan merk ik hoe mensen geraakt worden door de verhalen over hoe de kerk van betekenis kan zijn voor mensen in de gevangenis, in de marge van de samenleving. In de gevangenis-kerk wordt het evangelie concreet.

Juist in een diepe en uiterste geslotenheid, waar mensen met de puinhopen van hun eigen leven zitten, worden gemeenschap en perspectief voelbaar. Een kaars wordt aangestoken. Ook ikzelf, Jan Eerbeek, leer dieper en scherper zien waar het in het leven werkelijk om gaat."

Slachtoffers

In de laatste jaren kwam er maatschappelijk en ook binnen het justitiepastoraat meer aandacht voor de slachtoffers van criminaliteit. Deze ontwikkelingen raken ook het werk van de justitiepredikanten.

"Dit jaar gaan onze studiedagen over de vraag hoe slachtoffers in ons pastoraat aan de orde zijn. Zelf raakte ik daar dieper bij betrokken door contact met de familie Jansons, wier dochter Sybine in 1999 verdween en werd vermoord. Haar vader Arjen Jansons schreef er een boek

over: *In het bos zijn de wilde dieren*. Hij en zijn vrouw zullen spreken op onze studiedagen. Als justitiepredikant ben je altijd met de daders bezig, maar je moet je goed bewust zijn dat er ook slachtoffers zijn. Contact tussen de twee is lang niet altijd mogelijk. Tegelijk is het wel goed om de positie van de slachtoffers een plaats te geven in het pastoraat en alert te zijn op wat de gedetineerde voor het slachtoffer kan doen.

Mijn rooms-katholieke collega

Van Iersel en ik zijn dat 'herstelgericht pastoraat' gaan noemen. Het gaat om herstel van de gedetineerde zelf, van zijn relaties met een partner, kinderen en familie, de samenleving en, als dat kan, de slachtoffers."

Deze aanpak past binnen het beleid van de overheid, dat er tijdens de gehele detentie voortdurend aandacht is voor de tijd na de vrijlating. In Haags jargon heet dat 'doorzorg'.

Verharding

De laatste jaren is het maatschappelijk klimaat rondom detentie verhard, onder andere door de groei van omvang en zwaarte van de criminaliteit.

"Gisteren hoorde ik iemand spreken namens de Vereniging Ouders van een Vermoord Kind. Je raakt onder de indruk van de impact van zulke zware criminaliteit op de nabestaanden. Wij merken het ook bij de komst van een Exodushuis. Omwonenden betwistten gedetineerden niet het recht op een tweede kans, maar zijn bang voor hun kinderen en hun eigen veiligheid.

Predikanten en kerk hebben te maken met dat maatschappelijke klimaat. Aan de ene kant willen wij de angst van mensen serieus nemen en erkennen. Misdaden hebben ontegenzeggelijk een verwoestend effect op het leven van mensen. Tegelijk moet je zoeken naar nieuwe perspectieven voor degenen die hun straf hebben uitgezeten.

Bij ex-gedetineerden speelt een complex van persoonlijke en maatschappelijke problemen. Persoonlijk: vaak een zwakke identiteit, problemen met zingeving, instabiliteit in het dagelijkse leven. De ene keer slapen zij uit tot elf uur, de andere keer staan ze om drie uur 's nachts op om te kijken of er op straat iets te doen is.

"Ook ikzelf, Jan Eerbeek, leer dieper en scherper zien waar het in het leven werkelijk om gaat."

Maatschappelijk: stigmatisering, geen werk, geen huis, geen netwerk, zoals jij en ik in onze kerkelijke gemeente hebben. Ex-gedetineerden hebben vaak geen duurzame contacten, maar wel contacten in de onderwereld.

Bij Exodus werken we volgens het motto: een complexe problematiek vraagt om een samenhangende aanpak. Hoe leer je op jezelf wonen? Hoe gedraag je je in een normale baan? Hoe ga je met je kinderen om?"

Kerk met stip

Eerbeek ziet re-integratie van ex-gedetineerden als een taak voor de samenleving. Kerkgemeenschappen, sterke maatschappelijke verbanden, kunnen daarvan de dragers zijn.

"De betekenis van de kerk wint aan kracht wanneer zij meer aanwezig is in de samenleving met activiteiten die voor het leven relevant zijn. Helaas is de groep gedetineerden bij de gemiddelde kerkganger ver uit beeld geraakt.

Mensen in de gevangenis zijn alle eindstations van de hulpverlening voorbij en hebben vaak in niets of niemand nog enig vertrouwen. In de gevangenis hebben ze wel intensieve contacten met predikanten en vrijwilligers van de kerk. De grote vraag is: hoe kan de kerkgemeenschap ook van betekenis zijn na de gevangenschap? Als gedetineerden vrij komen, hebben ze de pastorale zorg misschien nog wel harder nodig dan binnen de muren.

Mijn stellige overtuiging is dat de kerken door de samenleving sterk worden ondergewaardeerd in wat ze te bieden hebben. De kerk is, linksom of rechtsom, van Groningen tot Maastricht en in alle kleine plaatsen die je kunt bedenken, aanwezig als een zorggemeenschap. Wat zou het mooi zijn wanneer de kerk al haar kracht gebruikt om mensen te helpen die aan de kant van de weg terecht zijn gekomen, *losers* die er naar verlangen weer iets van hun leven te maken en gelukkig te worden."

Deuren open

"Ik zat laatst op een terras op de Vismarkt te Groningen, te bellen. Er kwam een dakloze voor me staan die om geld vroeg. Ik kon alleen maar zeggen: 'Wacht even, ik zit te bellen.' Toen ik klaar was, gaf ik hem geld en hij vroeg wat ik deed. Ik zei dat ik predikant ben. Hij vertelde mij ook gelovig te zijn en regelmatig naar een kerk te gaan.

In zo'n bijna terloops gesprek komen direct diepere zaken ter sprake, ik heb dat vaker. Het is een uitdaging voor de kerk om meer te doen met de religieuze gevoelens van zoveel mensen in onze samenleving. Wij kunnen die mensen verliezen, maar ook proberen te blijven communiceren. Dat kan door als kerk veel meer aanwezig te zijn in het dagelijkse leven van mensen. Waarom zou een kerk geen opvoedingscursussen organiseren? Waarom zouden wij de deuren niet openzetten voor iedereen die zijn huwelijk wil laten zegenen, in plaats van eerst te kijken of ze wel lid zijn?

Op allerlei manieren kun je als kerk dienstbaar zijn voor de diepe levensgevoelens van mensen. Dat lukt de predikanten in de gevangenis. Ex-gedetineerden die ik voor

mijn nieuwe boek interviewde gaven aan dat het geloof, zoals ze dat in de gevangenis beleefden, nog steeds een rol speelt in hun leven."

Kerkdienst

In een streng beveiligde afdeling vierde Eerbeek ooit Kerst samen met slechts een enkele gedetineerde. "Ik kreeg van hem een kerstgeschenk: een stukje karton, met een bandje er aan, waar een plaatje van een horloge op was geplakt."

Ook nu gaat hij nog regelmatig voor in kerkdiensten binnen de muren van de gevangenis. "Ik heb dat nodig. In de diensten worden de gedetineerden, de vrijwilligers en ikzelf uitgetild boven de dagelijkse realiteit, die vaak niet florissant is. Samen ervaren we dat het mogelijk is om in een ander licht te staan. In al die jaren ben ik juist in de gevangenis scherper en dieper gaan verstaan wat het hart van het evangelie is. Ik heb geleerd dat de grens tussen mij en de man die ingesloten is flinterdun is, dat wij beiden van genade mogen leven.

Ik was pas begonnen bij Justitie toen ik sprak met een man die zijn vrouw had vermoord. Een dramatische toestand, hij was erg verdrietig en wanhopig. Ik merkte gaandeweg dat ik meer met mezelf bezig was dan met hem. Het was een gewone man, zoals jij en ik, die mij in de trein niet zou zijn opgevallen.

Toen dacht ik: wat hij kan, kan ik ook. Ieder mens heeft ook die mogelijkheid, om iets slechts te doen. Als dat zo is, wat is dan nog de grond onder je voeten? Dat is dat we van genade leven mogen, dat het leven je geschonken wordt. Die menselijke waardigheid hoeft je niet te bevechten of te bewijzen, die is je geschonken en die gaat nooit bij je weg. Omdat je beeld van God bent."

Jan Eerbeek, **Een misdadiger is meer dan zijn delict**, Doorn: ArkMedia, 2009, € 17,50, www.arkmedia.nl

Gedetineerden hebben het recht om hun godsdienst of levensovertuiging vrij en in gemeenschap met anderen te belijden en te beleven (letterlijk: 'De gedetineerde heeft het recht zijn godsdienst of levensovertuiging, individueel of in gemeenschap met anderen, vrij te belijden en te beleven'). Niet alleen individueel, maar ook in kerkdiensten en religieuze vieringen. Een gedetineerde heeft het recht een geestelijke van zijn of haar eigen kleur te kiezen voor pastorale bijstand. Bij binnenkomst geeft een gevangene op wat zijn godsdienst of levensovertuiging is. Via een spreekbriefje kan hij contact krijgen met een dominee of priester.

Een gedetineerde mag in principe altijd naar de kerkdienst, tenzij er sprake is van een geweldsdelict binnen de gevangenis. Zelfs als mensen in isolatie zijn geplaatst, proberen predikanten hen bij de kerkdienst te betrekken en pastorale zorg te verlenen.

In de geestelijke verzorging bij Justitie werken zeven denominaties: joods, rooms-katholiek, protestant, islamitisch, humanisten, hindoes en boeddhisten. De predikanten zijn tegelijk ambtsdrager en ambtenaar bij Justitie.

Ex-geëetineerde: Ik ben een voorbeeld dat het kan!

Stanley Groeneveld, veertiger, woont in Den Bosch. Eind jaren zeventig was hij in de gevangenis.

"Let niet op die fietsen overal", zegt hij als ik binnenkom. "Ik sport fanatiek – hardlopen, zwemmen, fietsen. Het werkt als een medicijn voor me."

Jij was in de gevangenis. Daar heb je een dominee meegemaakt.

Ik was verslaafd. Zo ben ik in de gevangenis terechtgekomen. Daarna een afkickkliniek en twee jaar een therapeutische gemeenschap. Daar heb ik vooral geleerd met gevoelens om te gaan. Tja, dat afkicken is gelukt. Dat vind ik nog steeds bijzonder. Ik ben een voorbeeld dat het kan! In de gevangenis – ja, daar was dan iemand met wie je gewoon kon praten. Eerst een pastoor, later een dominee. Gewoon, over dingen van het leven. Het ging niet aldoor over God of geloof. Ik heb ook meegedaan in een gespreksgroep. Het was natuurlijk ook gewoon een gelegenheid om van je cel af te mogen. Maar dat was heel goed.

Met God – dat blijf ik heel moeilijk vinden. Ik bid wel. En dan hoop ik dat ik de zon weer zie schijnen. Soms gebeurt dat ook. Maar ik heb ook veel tegenslag. Dat zie ik dan maar als beproevingen op mijn pad.

Heb je ook andere kerkmensen meegemaakt, vrijwilligers?

Ja, het is heel belangrijk dat er mensen van buiten zijn die je kunt vertrouwen. Dat vertrouwen moet je natuurlijk ook opbouwen. Weet je, de gevangenis is geen goede omgeving. Ik begrijp dat er straf moet zijn – mij hoor je niet klagen; soms is het nog veel te licht. Maar om echt te veranderen – daar helpt de gevangenis meestal niet bij. Ik heb er een keer een film gezien, over Martin Luther King. Hij zei mooie dingen: "Je moet slim en taai leren zijn als een slang, en zachtvaardig als een duif." Die man inspireert mij, hij is een soort ideaal.

Vertel eens wat over je ideaal.

Kijk, dit moet het worden. (Hij laat een dik

manuscript zien met zijn levensverhaal.) Hier vertel ik alles in. Ik wil laten zien dat het kan, dat je echt kunt afkicken en je leven kunt veranderen. Ik hoop zo dat het lukt een uitgever te vinden. Ik moet het vertellen, liefst aan iedereen. Maar vooral aan de jongens die hetzelfde hebben meegemaakt. Dat is echt mijn opdracht.

In de kerk zitten die jongens meestal niet. Hebben 'keurig nette kerkmensen' ook iets aan je boek?

Nou en of. Leer er maar iets van kennen. Ik ben niet zielig; een straf, dat moet als je iets fout hebt gedaan. Zal ik niks van zeggen. Maar daarna – dan begint het pas. Toen ik er weer uit kwam, bestond Exodus nog niet. Maar mensen kunnen veranderen. Dat wil ik laten zien. Ook aan keurige kerkmensen.

En je hebt plannen voor een project?

Ik kom wel eens op scholen of ga door het land met een gevangenispredikant. Dus ik spreek heel veel jongens die er zo voorstaan

als ikzelf jaren geleden. Maar ik wil meer. Liefst wil ik een groep jongens trainen. Dertien jongens, een goede mix: ex-verslaafden, spijbelaars, Marokkanen, Surinamers. Het begint met sporten, pittige duursporten: ze moeten zichzelf leren kennen, kunnen incasseren, doorgaan, volhouden. Diep afzien, maar je kan meer dan je denkt.

En minstens even belangrijk: met je gevoelens leren omgaan, erover praten. Dat kunnen de jongens niet. Dat wordt het tweede deel van de training. Het derde deel is scholing. Werk, opleiding: eigen kwaliteiten ontdekken.

Een ambitieus plan...

Zeker. Nee, dat kan ik niet in mijn eentje. Andere trainers, adviseurs. Ik moet iemand vinden die er iets in ziet. Een stichting, een sponsor. Ja, er moet ook iemand zijn die mij terug kan fluiten. Maar dat wordt héél moeilijk. (Hij lacht hartelijk.)

Alke Liebich

“In je eentje kun je het

Restaurants die hun goedbetalende gasten in de watten leggen, kunnen Michelinsterren verdienen. Kerken die zo gastvrij zijn dat de onderkant van de samenleving zich er thuis voelt, kunnen iets dergelijks op hun visitekaartje zetten: een stip.

Margot C. Berends

In vroeger tijden zetten zwerwers een teken, een stip, op huizen waar ze welkom waren. Een projectgroep van het protestantse en katholieke justitiepastaat brengt kerken in kaart die extra openstaan voor ex-gedetineerden. Zulke kerken kunnen zich ‘Kerk met Stip’ noemen.

Gastvrij

Hoe ziet zo’n kerk er uit? Paul Oskamp van de projectgroep Kerken met Stip: “Gemeenten en parochies waar ex-gedetineerden gedijen, zijn van nature gastvrij, laagdrempelig, niet elitair, oecumenisch, buurtgericht en diaconaal ingesteld. Ze hebben veel vrijwilligers, vaak hebben ze contacten met inloophuizen, soms is er een uitdeelpunt van de voedselbank en als regel organiseren ze met enige regelmaat gezamenlijke maaltijden. Dat samen eten is aan de ene kant gemeenschapvormend, aan de andere kant biedt het mensen de mogelijkheid om weer eens een behoorlijke maaltijd binnen te krijgen. Een Kerk met Stip heeft banden met het justitiepastaat en met Exodus Nederland. Als het goed is, zijn ex-gedetineerden die naar een kerk gaan op den duur geen gast meer, maar gewoon lid van de kerkgemeenschap. Ik ken er die in hun Stipkerk gedoopt zijn of die het tot diaken geschopt hebben. Eentje, een Antilliaan, was lector, iedereen hing aan zijn lippen. Tot hij recidiveerde. Uiteraard bleef de pastor hem daarna bezoeken.”

Een bloeiend voorbeeld van een Kerk met Stip is de lutherse gemeente in Arnhem. Ds. Klaas Touwen vat het geheim ervan in een paar woorden samen: “Er moet een netwerk van betrokken instanties zijn en daar moet je als gemeente een actieve rol in spelen.”

Rooie Martin

Het begon een paar jaar geleden, toen de stads- en drugspastor van Arnhem luthers werd. Het gebouw van het oecumenische pastaat voor dak- en thuislozen en verslaafden, het Kruispunt, staat aan de overkant van de kerk. Er was altijd een minimaal contact met de burens geweest. Touwen: “Totdat die pastor gemeentelid werd en er natuurlijke verbindingen gelegd werden. Een groepje kinderen ging er koken, de cantorij stak na de repetitie de straat over en zong nog een lied in het Kruispunt, Kruispunters kwamen bij ons in de kerk als de stadspastor hier voorging. Verder ben ik naast gemeentepredikant in deeltijd justitiepredikant geweest. Ook dat leidde tot contacten over en weer. Jongeren die hun maatschappelijke stage deden in de gemeente nam ik ook mee naar de bajes, ik nam paasgroeten mee naar de gevangenis.”

“Toen we officieel Kerk met Stip wilden worden, ben ik eerst eens met alle organisaties die iets met ex-gedetineerden te maken hebben, om de tafel gaan zitten: met Exodus, maatjes- en buddy-projecten,

opvangcentra. Het bleek dat sommigen van hen elkaar niet kenden. Ze gingen zich aan elkaar zitten voorstellen, en dat terwijl ze soms dezelfde klanten hadden. Rooie Martin bijvoorbeeld was bij al die organisaties bekend. Er vormde zich een informeel netwerk. Daarna hebben we ons pas aangemeld als Kerk met Stip. In je eentje kun je het namelijk niet. Een clubje goedbedoelende gemeenteleden is niet genoeg. Vervolgens kwam Paul Oskamp kijken in onze gemeente. We kwamen op de website van Kerken met Stip te staan.” Touwen vertelt hoe je als Stipkerk erop ingericht kunt zijn om ex-gedetineerden een plaats te geven. Het is belangrijk dat er veel ruimte voor ontmoeting is, bijvoorbeeld door iedere zondag na de kerkdienst samen koffie te drinken. Nieuwelingen moeten zich welkom weten, maar de gemeente moet niet opdringerig zijn, ze lastig vallen of willen betuttelen. Maar gezelligheid alleen is niet genoeg. “Onze gemeente heeft een eucharistische spiritualiteit. Dat is een echte kern en bron van geloven en leven.”

Gedoe

Inmiddels gaat het netwerken door. Er wordt geprobeerd om in Arnhem een Exodushuis van de grond te tillen. De betrokken partijen vergaderen als vanzelf in de lutherse kerk, onder voorzitterschap van Touwen. “Er is hier inmiddels veel kennis, ervaring en deskundigheid.”

Op zaterdag neemt een kerkvrijwilliger deel aan de kerkdienst in de gevangenis. “Je moet affiniteit houden met de bajes zelf. Niet pas in actie komen als iemand vrij komt en met z’n plastic tasje buiten staat, maar daarvoor al contact leggen. Wij streven naar een warme overdracht van binnen naar buiten.

Soms komt een bezoeker van de daklozenopvang eten bij de maandelijkse maaltijdgroep. Anderen gaan mee met het jaarlijkse kloosterweekend. Een enkeling schuift aan bij de kerstlunch. Een van hen

namelijk niet”

Niet pas in actie komen als iemand vrij komt en met z'n plastic tasje buiten staat.

FOTO: GEVANGENENZORG NEDERLAND

is gedoopt. Binnenkort hebben we een trouwdienst. Ex-gedetineerden die niet in het daklozencircuit zitten, komen op individuele basis. Velen weten inmiddels wel dat onze gemeente iets heeft met (ex-)bajesklanten.'

Touwen is overigens bescheiden over de praktijk in zijn gemeente. "Ik vertel dit niet vanuit een zekere pretentie, en ook niet om een succesverhaal op te hangen. In de aanloop naar de Stip was er best wat gedoe in de gemeente. Mensen waren een beetje bang, en terecht: je weet niet wie of wat je allemaal in huis krijgt. Niemand kan de garantie geven dat het goed gaat. Er is hier wel eens iets gestolen en soms word je gewoon beduvelde. Je hebt vriendschap te bieden, maar je moet niet onnozel zijn. Je moet grenzen stellen. Pappen en nathouden – daar heeft niemand iets aan. Mensen moeten zich aan afspraken houden. Zo niet, dan kunnen ze vertrekken. Dat ik dat zeg, is niet om met spierballen te rollen, maar om aan te geven dat ik ze serieus neem. Mensen krijgen een kans, maar ze zijn zelf verantwoordelijk voor wat ze doen. Wat wij doen is pastoraat, geen hulpverlening."

Slachtoffer

Een verhaal apart is het feit dat enkele gemeenteleden zelf slachtoffer zijn geweest van een misdaad. Er lag een pijnlijke punt in de gemeente. "Het was goed dat die oude verhalen naar boven kwamen, toen we met die Stip bezig gingen. Het was heilzaam om daar lucht aan te geven. We hebben geleerd om niet te gauw grote woorden als 'verzoening' te gebruiken. Als er geen helderheid is en erkenning voor wat er gebeurd is, kan er ook geen sprake zijn van verzoening en vergeving. Zodra die begrippen een ideologische kracht krijgen ben je nog veel verder van huis. Wij hebben de duidelijke afspraak dat onze loyaliteit ligt bij de zwakste partij, dus bij het slachtoffer. Voor hem of haar moet de gemeente een veilige plek zijn. Dat betekent dat als de dader van een misdrijf tegen een gemeentelid weer vrij komt, hij een ander filiaal van de kerk mag opzoeken. We hebben wel eens iemand de toegang tot de kerk ontzegd. We bemiddelen in het zoeken naar een andere gemeente, maar hier komt hij niet meer in."

Om positief te eindigen: wat is de meerwaarde van de aanwezigheid van ex-gedetineerden

in de gemeente? Touwen: "Met de wetenschap dat ook zij in de kerk zitten, hoor je zelf sommige woorden op een nieuwe manier. Woorden als 'bevrijding' krijgen een andere lading. Je gaat het Avondmaal anders beleven. De gemeente is niet zo met zichzelf bezig, het binnenste wordt beschikbaar gesteld aan de buitenwereld. En voor mij persoonlijk geldt dat ik opnieuw overtuigd ben geraakt van de urgentie en de relevantie van wat je als kerk doet."

Voor de meeste gedetineerden is de drempel naar een onbekende kerk buiten de muren te hoog.

Daarom zoekt de projectgroep Kerken met Stip christelijke geloofsgemeenschappen die ex-gedetineerden zowel godsdienstig als sociaal een dak boven hun hoofd kunnen bieden. Een huis voor hun ziel. Op www.kerkenmetstip presenteren zich een aantal kerken en is informatie te vinden over het project.

Het Licht wint het van

WOENSDAG

De portier groet me vriendelijk als ik mijn tas op de lopende band leg. De inhoud wordt door hem via de scan bekeken en goedgekeurd. Ik moet wel mijn schoenen uitdoen, omdat het detectiepoortje mijn nieuwe hakken verdacht vindt! Dan kan ik naar binnen. Ik pak mijn sleutels, mijn pieper en een alarm en loop door naar de verblijfsafdeling.

Er klinkt vrolijk gejoel vanaf de eerste verdieping! Dertien gedetineerden hangen over de leuning en roepen: "Hé dominee, gaat het door vandaag?" Ze doelen op de gespreksgroep die vorige week uitviel. "Jazeker", roep ik terug, "als jullie even de stoelen klaarzetten en me helpen met koffiezetten."

Tijd om iets grondig voor te bereiden heb ik vandaag niet, maar al langere tijd gaat het thema 'bescherming' door mijn hoofd. Pastoraat in de gevangenis ervaar ik altijd als een vorm van bescherming bieden en wat hebben deze mannen vaak weinig bescherming gehad!

Eerst maak ik altijd een rondje: wie heeft

'Mijn preek is al half af'

er extra aandacht nodig, wie heeft iets beleefd dat nodig gedeeld moet worden, wie moet naar de rechtbank of is net geweest... Soms duurt dat rondje lang en soms is er niet zoveel te melden en kunnen we direct aan de slag. Vaak gebruik ik de gespreksgroep om de volgende kerkdienst voor te bereiden; ik lees alvast de tekst en hoor hun eerste indrukken.

Voor de gespreksgroep vandaag melden zich dertien mannen. Een beetje veel, maar ik vind het lastig iemand weg te sturen. Mijn katholieke collega is ziek en daarom melden zich ook haar pastoranten. Deze week lees ik psalm 91, over de bescherming van God. Hoe beschermt God ons, wanneer heb je dat zo ervaren...? Ik

Fragment uit het dagboek van justitiepredikant Folly Hemrica.

vraag hen ook wie zij beschermen en wie hen ooit beschermd heeft. Het blijkt een bron voor een levendig gesprek te zijn en mijn preek is al half af, weet ik nu.

Min drie

Na de groep ga ik even naar mijn kamer, een soort kantoortje dat ik deel met mijn collega imam. De imam is nieuw. Het is

De mens achter de dader...

de nacht

een wat oudere Turkse intellectueel, met een goed gevoel voor humor. We kunnen wel goed overweg samen. Aardig is dat we elkaar begrijpen ondanks de taalbarrière. Alsof begrip en sympathie toch doorslaggevend zijn!

Ik draai op de computer mijn kerklijst uit, zodat de bewaarders weten wie er aanstaande zaterdag naar de kerk gaan. Daarna lunch ik even en kijk intussen in mijn stapel spreekbriefjes wie me wil spreken. Gedetineerden schrijven op waarom ze me graag willen zien. Soms zijn die briefjes een bron van vrolijkheid. Vorig jaar schreef een gedetineerde: 'Ik wil graag de dominee zien. Ze heeft me nu een bijbel gegeven, maar ik zou graag ook een leesbril willen (min drie van het Kruidvat).' De synode omschrijft ons graag als dominee voor bijzondere werkzaamheden en daar denk ik vaak aan als ik dit soort briefjes krijg. Ik heb ook al verschillende verzoeken voor een kunstgebit gehad en twee daarvan ook kunnen honoreren!

Schriftlezers

Terug naar de ring dus, de verblijfsafdeling. Ik vraag aan de bewaarders of ik gedetineerde Frans kan zien, die voor mij een briefje heeft ingevuld. Frans is jaren verslaafd geweest en ook dakloos, maar nu al sinds een jaar een trouwe kerkganger in de bajes. Hij doet ook vaak de schriftlezing in de dienst en kan heel goed voorlezen. Met Frans verdwijn ik in een spreekkamer. Frans maakt zich zorgen om zijn moeder, die al oud is. Eigenlijk vindt Frans het erg dat zijn moeder zich al zo lang zorgen om hem maakt. Hij was liever een andere zoon geweest. En nu gaat hij binnenkort naar een kliniek en moet zijn moeder weer verder reizen om hem te zien. We praten uitvoerig over zijn relatie met haar en bedenken ook hoe bijzonder haar onvoorwaardelijke trouw is. Frans vraagt of ik een gebed voor haar wil uitspreken.

"Dan is ze misschien niet meer zo alleen, domi..." Frans ontmoet me altijd. Ik breng hem weer terug naar de afdeling.

Nee, niet te geloven...! Ik vind een briefje van gedetineerde Rachid. Hoe vaak is die man nou niet binnen geweest? Zeven keer, acht keer? Rachid is ook een trouwe kerkganger. Eigenlijk wonderlijk, want het is een jonge Marokkaan, die van huis uit moslim is. Maar hij doet al jaren mee met mijn gespreksgroepen en gaat trouw naar de kerk. "Rachid, waarom ben jij nou weer binnen?" vraag ik hem enigszins ongeduldig. Rachid haalt zijn schouders op. "Wat hadden we nou afgesproken...?" Rachid lacht. "Ja, lieve dominee, dan moet je geen dominee in de bajes blijven, als je mij niet meer wilt zien!" Zo, daar kan ik het weer mee doen.

Ik neem hem mee naar de spreekkamer en hoor zijn verhaal. Zijn vriendin is ook verslaafd en net weer uit het ziekenhuis ontslagen na een dubbele longontsteking. Bijzonder dat hij haar, na al die jaren, trouw is gebleven. We spreken af een volgende keer nog weer eens heel goed te kijken naar waar het fout ging. Ik geef hem een klap op z'n schouder en zeg dat ik in ieder geval blij ben dat ik nu weer een goede schriftlezer heb. Want ook Rachid kan heel goed lezen en is altijd bereid zijn steentje bij te dragen aan onze kerkdienst. Zonde toch, dat mannen met zoveel talent toch weer steeds de fout ingaan.

ZATERDAG

Rond acht uur 's morgens fiets ik door Utrecht, onder de Domtoren door, op weg naar mijn gevangenis. Er zijn nog weinig mensen op straat. "Hé, dominee, hebben we kerk?" Ik stap even af om de man met het plastic tasje te groeten. Het is een ex-gedetineerde die nog precies weet dat ik nu op weg ben naar mijn kerkdienst. Om kwart over acht ben ik binnen. Ik

loop door naar het stiltecentrum en zie tot mijn ergernis dat het weer een chaos van stoelen en tafels is en dat ik weer zelf alles klaar moet zetten. Ik ben al meer dan een jaar bezig om daar afspraken over te maken met de bewaarders, maar het blijkt een lastig op te lossen probleem te zijn. Dan maar weer zelf aan de slag.

Ik zet dertig stoelen klaar, schuif de piano op z'n plaats, steek de kaarsen aan, zet koffie en breng mijn kerklijsten rond. Bij de bewaarders vraag ik of er nog nieuwe mensen zijn binnen gekomen. Laatst heb

'Frans ontmoet me altijd'

ik voor de dienst veertien nieuwe mensen een hand gegeven. Deze keer valt het mee, er zijn maar vijf nieuwe. Ik nodig iedereen persoonlijk uit en vraag 'of ze hun eigen stilte mee willen nemen'. Bijna iedereen begrijpt waarom ik dat vraag. Want als je komt, moet je ook echt meedoen. De dienst is goed bezocht. Er komen zo'n 25 mannen. Ze steken de paaskaars aan en we zeggen tegen elkaar dat we hopen en geloven dat het Licht het wint van de nacht.

Je moet wel lef hebben om dat tegen elkaar uit te spreken en dat te geloven. En toch is dat precies waarom we bij elkaar zijn. Het Licht is sterker dan de nacht. Met dat geloof kunnen we heel wat doorstaan en dat geldt voor de pastor evenzeer als voor de gedetineerden.

Om twaalf uur fiets ik weer onder de Domtoren door naar huis. In de viering heb ik ook zelf weer moed opgedaan.

Folly Hemrica is justitiepredikant in de Penitentiaire Inrichting Wolvenplein in Utrecht.

Straf en vergeving

De aandacht voor de rechten en het welzijn van de dader, één van de redenen voor het bestaan van het Justitiepastoraat, verschuift naar begrip voor de trauma's en de belangen van de slachtoffers. Hoe moeten kerken daarin staan? In de afgelopen decennia hebben zij regelmatig aandacht gevraagd voor de tragiek waarin daders zich bevinden. Velen zijn voor langere tijd opgesloten, in diepe problemen door eigen toedoen maar vaak ook mede door ongelukkige omstandigheden. Veelal zijn ze afgesneden van of uitgesloten uit vertrouwde gemeenschappen. En zei Jezus niet dat we onze vijanden moeten vergeven?

Kerfstok

We beginnen bij het begin. Gerechtelijke dwalingen daargelaten, mogen we bij de meeste gedetineerden aannemen dat zij iets ernstigs op hun kerfstok hebben staan. Zij hebben schade berokkend aan mensen, resulterend in doden, gewonden, op hun ziel getrapte, in hun belangen of in hun gevoel van veiligheid aangetaste mensen. Zelfs als er geen directe slachtoffers worden gemaakt, zoals bij belastingontduiking of grove verkeersovertredingen, worden er indirect nog mensen gedupeerd, wordt de rechtsorde ondergraven of wordt de aarde geschonden. Geen enkele misdaad is dus fout simpelweg omdat zij fout is. De wet is geen doel op zichzelf, geen bizarre hobby van een partij die toevallig de macht heeft, noch een truc van een bevoorrechte groep mensen om anderen eronder te houden. Zodra de wet wél trekjes van willekeur en machtsvertoon heeft, is het met haar geloofwaardigheid snel gedaan. Haar doelen zijn bescheidener dan die van de moraal (die zich inzet voor het bereiken van hoge idealen), haar middelen weer uitgebreider, maar in hun vastberadenheid om de chaos buiten de deur te houden staan recht en moraal zij aan zij.

De laatste tijd klinken er steeds meer stemmen om daders van ernstige delicten zwaarder aan te pakken. 'Laat iemand maar eens goed voelen wat hij heeft aangericht.' Hoe terecht is die roep?

Theo Boer

In het licht van die beschermende functie moet ook het opleggen van straffen worden gezien. De harde hand van de wet is voor de beheerste dader een factor om rekening mee te houden. Dat varieert van verkeersovertredingen ('pas op, je kunt zomaar geflitst worden'), via kleinere en grotere vergrijpen ('voor mij geen strafblad') tot oorlogsmisdaden ('geen aanstichter van een massamoord zal ooit nog ergens rustig kunnen neerstrijken').

Preventie?

Maar er is meer dan dat. Net zoals pijn het eigenlijke gevaar niet is maar een signaal dat het lichaam in gevaar is, is ook het vooruitzicht op straf idealiter niet de eigenlijke reden waarom mensen zich netjes gedragen. Die *eigenlijke* reden is dat een wetsovertreding schade berokkent – aan individuen, de gemeenschap, de rechtsorde, de aarde. Bovendien: als de enige functie van straf is om mensen van wetsovertredingen af te houden, wordt een gedetineerde feitelijk niet gestraft vanwege een *begaan* onrecht, maar om nieuw onrecht te voorkomen. Maar, zo kun je je vervolgens afvragen, waarom zou je daar de dader voor uitzoeken? Als preventie het enige doel van straffen is, wat is er dan tegen om bijvoorbeeld kinderen van daders in hechtenis te gaan nemen? Dat schrikbeeld zou bij menig potentiële wetsovertreder meer effect sorteren dan het vooruitzicht om zelf te worden gestraft! Niettemin zou in dat geval Leiden na-

tuurlijk in last zijn: niet iemands naasten, maar de dader zelf moet gestraft worden. Naast een preventieve functie heeft straf namelijk nog een andere functie, die we *retributie* noemen. Bij retributie kijken we niet naar voren, zoals bij preventie, maar naar achteren: er moet recht worden gedaan aan datgene wat er gepasseerd is. Het toegebrachte leed is onaanvaardbaar en de meest aangewezen manier om dat publiekelijk te erkennen is om ervoor te zorgen dat de *dader* en niemand anders dan de dader op een bepaalde manier óók slachtoffer wordt.

Nieuw leed

Intussen moet de roep om strengere straffen serieus worden genomen, maar niet zonder kanttekeningen. Om te beginnen is het moeilijk om de twee functies van straf helemaal te scheiden. Bij de roep om strengere straffen speelt ongetwijfeld het preventiemotief mee een rol en moet dus niet onmiddellijk gedacht worden aan wraakoefening. Menigeen neemt aan dat loodzware straffen de criminaliteit gevoelig zullen doen verminderen. Een relaterende opmerking is echter op zijn plaats: het ene leed is niet met het andere op te heffen. Het vergoeden van vervangbare zaken, bijvoorbeeld middels het 'plukken' van een oplichter, is op die regel wellicht een uitzondering. Zodra het gaat om persoonlijke of andere unieke goederen laat het toegebrachte leed zich met geen enkele straf repareren. Wie straf verwacht

met genoegdoening, ontkent de ernst en de uniciteit van een misdaad én ontkent dat straf op zijn beurt nieuw leed genereert. Zoals één misdaad levens van slachtoffers voorgoed kan beschadigen, kan een zware straf ook het leven van een *dader* in een levenslange slagschaduw stellen. Wie eens steelt, is altijd een dief. Niet zelden is vanaf het moment van de veroordeling iemand eigenlijk alleen nog maar *dader* en pas in veel latere instantie ook nog moeder, verpleegkundige, katholiek en Nederlandse. Van mensen wier identiteit samenvalt met hun strafblad is hun leven in zekere zin voorbij. Ondertussen krijgt het ouderpaar wier kind is vermoord zelfs bij levenslang van de *dader* dit verlies nog niet gecompenseerd.

Holle frase

De roep om zware straffen is begrijpelijk, maar wie suggereert dat leed kan worden gecompenseerd vergist zich. Herstel is een menselijke onmogelijkheid en wordt in de christelijke traditie dan ook van God afgesmeekt. Straf fungeert hooguit als een publieke erkenning dat er met het toebrengen van leed iets onschatbaars verloren is

gegaan. Niet minder, maar ook niet meer. Is vergeven dan de aangewezen oplossing? Hier en daar klinken pleidooien voor zo'n evangelische optie. Soms brengt het *daders* én *slachtoffers* rust, wanneer de *dader* spijt betuigt en de gedupeerden dit met een geste van toenadering of vergeving beantwoorden – meer nog dan wanneer een *dader* simpelweg wordt gestraft en er over vergeving niet wordt gesproken. Toch moeten we niet in de val lopen om straf en vergeving tegenover elkaar te zetten. Zij liggen veeleer in elkaars verlengde. Om te beginnen kan vergeven per definitie niet tot regel worden verheven. Als vergeven een plicht wordt, mag een *dader* verongelijkt reageren als de vereiste vergeving uitblijft. De vraag 'wilt u het mij niet aanrekenen?' wordt een holle frase, net als elke vraag waarvan het antwoord op voorhand gegeven is. Jezus' oproep om de vijanden te vergeven lijkt een goed functionerend systeem van recht en moraal (waarin *daders* voor hun handelen verantwoordelijk worden gehouden) eerder te veronderstellen dan dat Hij het bestaansrecht van zo'n systeem in twijfel trekt. Als vergeving het eerste

woord wordt in plaats van het laatste, is er geen plaats voor rouw en woede over onherstelbare schade. Niet alleen is dat een ontkenning van psychologische en morele realiteiten, maar ook zal het op zijn beurt het rechtsbesef van burgers ondergraven. Omgekeerd is, wanneer het woord 'vergeving' in het geheel niet klinkt, het risico reëel dat retributie, 'terugbetaling', gaat ontaarden in wraakoefening en de mens zich bevoegdheden gaat toe-eigenen die haar draagkracht en kennis te boven gaan. Een rechtssysteem dat gevolgen verbindt aan het toebrengen van schade, is voor het slachtoffer een erkenning van zijn leed en voor de *dader* een erkenning van zijn verantwoordelijkheid. De christen mag voor zo'n systeem dankbaar zijn. Tegelijk kan het geen kwaad om cultuur en politiek te binnen te brengen dat de kerk leeft vanuit de hoop op een nieuwe wereld. Ze leeft vanuit het besef dat wij allen in zekere zin *daders* zijn die vergeving en vernieuwing nodig hebben.

Theo Boer is Universitair Docent ethiek aan de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) te Utrecht.

Laat ze niet zitten

Toen jaren geleden de bouw van de Zoetermeerse gevangenis startte, begon er iets te kriebelen bij Martine. Zoveel gevangenen en vier kerken op loopafstand?

“Jezus is de grote kloof komen overbruggen, dan is het vanzelfsprekend dat wij dat tussen mensen onderling ook doen.” Martine werd een van de bezoekvrijwilligers van Gevangenzorg Nederland, dat toen net opstartte. Voordat de gevangenis in Zoetermeer ging draaien, kon je zelf proefzitten. “Ik ging drie dagen. Het was een soort retraite, boeken mee, maar je zit toch te kijken naar die deur zonder klink... Vrijheidsberoving is het ergste van alles.”

Wat doe je als bezoekvrijwilliger?

“Je bezoekt iemand gemiddeld elke twee weken, waarbij je een apart kamertje krijgt. Je mag buiten de bezoeken om komen, al blijft het scannen bij binnenkomst een heel gedoe.

Je bouwt echt een relatie met de gevangene op, die jaren kan duren. Degene die ik nu bezoek, volgde ik van Scheveningen naar Krimpen, naar De Schie, naar Dordrecht en nu in Zoetermeer. De normale thuisrelaties zijn vaak verbroken en jouw bezoek doorbreekt hun eenzaamheid. Ze zien aan jou hoe het kán: je bent trouw én betrokken. Zelf kennen ze vaak geen structuur of discipline.

Soms begint het eigenlijke werk pas daarna. Als ze vrijkomen, kun je het flink druk krijgen.

Van ieder bezoek schrijf ik een rapportje. Zijn er problemen, dan wordt dat tijdig onderkend. De maatschappelijk werkers bij Gevangenzorg bieden ondersteuning en begeleiding. Als je begint, krijg je een intakegesprek en een training. Verder is er bijscholing met gesprekstechnieken, een regionale ontmoeting en de jaarlijkse vrijwilligersdag met workshops en lezingen.”

Marieke van der Giessen-van Velzen

Wat blijft je drijfveer?

“De sleutel van het bezoekwerk is het herstel van verhoudingen. Gevangenschap is boeten, is vergelding. Punt. Oog voor het daarna is er niet. Het helpt ook niet: 70 tot 80 procent valt terug. Maar God heeft zijn schepselen bedoeld om in vrijheid

te leven. Je ziet de mens achter de dader, en je gaat. Juist vanuit je eigen kwetsbare leven in deze gebroken wereld waarin we allemaal van genade moeten leven.”

Je geeft ook een SOS-cursus?

“Spreeken Over Schuld, ja, in Zoetermeer

André (22), hbo-student, speelt accordeon bij Alpha in Prison in de Zoetermeerse gevangenis.

Als ik buiten sta, wil ik meteen weer terug

Of ik zin had iets voor de Heer te doen, vroeg m'n moeder. Ik zei meteen ja.

Alpha in Prison Zoetermeer zocht een muzikant. Ik speel accordeon. Vooraf heb ik een dienst op zondag in de gevangenis meegemaakt, om te zien of ik het niet te eng vond.

Eng?

Vreselijk eng. Stel dat ik iemand tegenkom die ik ken. Kom ik daar muziek maken en het evangelie een beetje uitleggen.

Er zijn 13 bijeenkomsten op zaterdagochtend. Met een maaltijd beginnen kan 'in prison' niet, wel is er iets lekkers bij de koffie. Er zijn 15 deelnemers en 4 teamleden. Zelf steek ik er ook wat van op. Ze stellen best moeilijke vragen. Sommige zijn half-gelovig, anderen heel nieuwsgierig. Ze hebben nu allemaal ook een bijbel.

Ik speel tussendoor, in de pauze. Verder begeleid ik per keer ongeveer drie liederen. Opwekking, of een lied als 'Zoek eerst het Koninkrijk van God'. Sommige kennen ze uit de dienst, al moet je niet teveel van het zingen verwachten.

En nu?

Mijn angst ben ik kwijt. Geweldige sfeer gewoon. Ze zijn vreselijk geïnteresseerd. Er wordt flink gediscussieerd. Soms ben ik zenuwachtig als ik naar binnen ga: gaat het accordeonspelen wel goed? Maar als ik buiten sta, wil ik meteen weer terug!

Gemma (23) is met studentenvereniging Ichthus Leiden twee keer per jaar in de dienst in jeugdgevangenis Sassenheim.

Je gunt ze dat gewoon

Onze evangelisatiecommissie vroeg de dominee daar of we niet iets konden doen.

We zijn er met studentenvereniging Ichthus op zondagmiddag. Twee diensten van drie kwartier plus een kwartier ontmoeting met cola en een snoepje. Twee keer twintig jongeren. De dienst is gemengd, dus ze komen graag! Wij komen binnen door de linkerdeur. Die gaat dicht. Pas dan komen de jongeren door de andere deur binnen. Zo kom je ook de gevangenis in: eerst door een scan en elke deur gaat achter je dicht. Eentje steekt een kaars aan, een ander leest uit de bijbel voor. Een jongen die vader geworden is vraagt om gebed. We besluiten met 'het bajeslied', dat kennen ze allemaal.

Loverboys

We stellen ons voor, zingen, met gitaar, djembé, fluit, keyboard. Daarna een persoonlijk getuigenis of drama. Een studente vertelde bijvoorbeeld over de scheiding van haar ouders. Zelf speelde ik een meisje dat haar hart aan alles en iedereen geeft. De knappe gitarist, die leuke fotograaf. Haar papieren hart raakt verkreukeld en verscheurd. Ze ziet het leven niet meer zitten. Totdat een persoon in het wit haar een nieuw hart geeft. Na afloop kwam een jongen bezorgd naar me toe: 'Mevrouw, u moet wel uitkijken voor de loverboys!'

Je hoort hun verhalen, die maken wel indruk. Die kinderen waren vaak op de verkeerde plek of zijn opgegroeid in een achterstandsomgeving.

Je kunt een beetje aandacht geven en getuigen van je geloof. Je hoopt dat ze dat oppikken en letterlijk en figuurlijk een beter leven krijgen. Je gunt ze dat gewoon!

en in jeugdgevangenis Sassenheim. Eerst dacht ik: 'Moet ik dit doen? Ik ben een oma!' Maar de jongens werden binnengebracht en mijn hart ging open! De leiding in Sassenheim luisterde de eerste keer mee en reageerde verrast: 'Jullie raken hun hart.' Het zijn acht sessies, heel confronterend, met als rode draad het verhaal van Zacheüs. Hij was een crimineel, een fraudeur, maar zijn levenspatroon veranderde dankzij Jezus. Zijn spijt zette hij om in daden. De insteek van de cursus is diaconaal: het gaat om waarden, normen, gewetensvorming. Wanneer ben je dader, wanneer slachtoffer? Wat zijn de consequenties van je daden? Een slachtoffer komt zijn of haar verhaal vertellen, dat is een hele schok voor ze! Daarna gaat het om herstel, om

vergeving en verzoening. Ze gaan concreet aan de slag en schrijven bijvoorbeeld een brief voor iemand die slachtoffer is of maken een schilderijtje. Dat presenteren ze en ze vertellen erbij waarom. Dat bekenen is al een hele stap. Een 18-jarige knul uit de Haagse Schilderwijk maakte iets voor z'n wijkagent, want hij vond: 'Ik heb iets goed te maken met die man.'

Hoe houd je het vol?

"Het geeft me energie! Dat stukje meelopen is een voorrecht. Het zijn niet altijd succesverhalen, maar het werkt. Laat ze niet zitten, zoek ze op!"

Ook vrijwilliger worden? Zie Service op p.15.

Bas (64) doet wekelijks kookbegeleiding in Exodushuis Leiden waar 15 ex-gedetineerden wonen.

Het is hún feestje

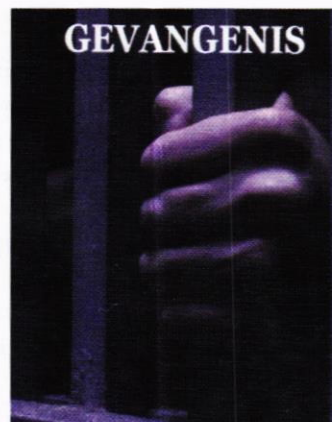
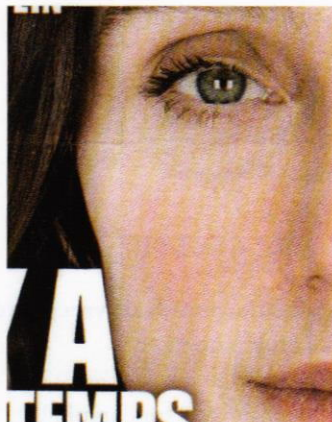
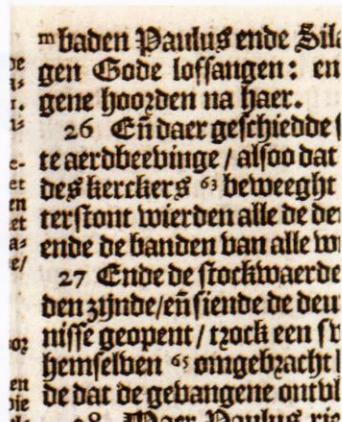
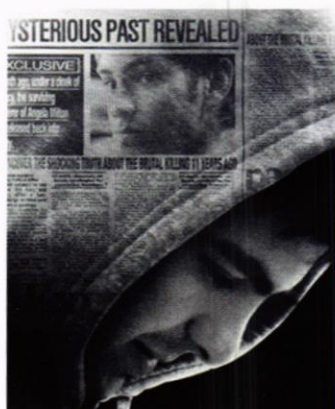
Ik wilde me graag nuttig maken, maar er moest wel wat uitdaging in zitten.

Elke maandag van 15.30-19.00 uur doe ik nu kookbegeleiding in het Exodushuis, een opvanghuis in Leiden voor 15 ex-gedetineerden. Meest mannen, twee vrouwen. Ik kijk welke twee bewoners op de lijst staan, we overleggen wat we zullen eten en doen dan de boodschappen. Drie euro per persoon, hoofd- en nagerecht en drinken. En dat lukt hoor, al had ik een keer iemand die zelf bijbetaalde. Dat is niet de bedoeling.

Tijdens het koken praten we wat. Ik ben voornamelijk sociaal bezig. Kijk, als ze beginnen met 'ik móet koken vandaag', dat is negatief. Dat moet je ombuigen. Wonen in een Exodushuis is hun eigen keuze, mét de consequenties. Het is hún feestje. Zij mogen iets lekkers op tafel zetten, ik begeleid daarbij. En een pluim na afloop is natuurlijk belangrijk.

Boeiend

De hele materie rondom ex-gedetineerden is erg boeiend. Door Exodus worden regelmatig dagen gegeven waar je verhalen hoort over gedetineerden en ook waar je mee te maken kan krijgen. Er is wel eens iemand bij die een beetje de weg kwijt is. Veel structuur hebben ze meestal niet. Ik hoop echt dat ik wat voor de bewoners kan betekenen, kan laten zien hoe je met elkaar om kunt gaan.

Mededogen

Boy A is een Britse televisiefilm over een jonge man die na het uitzitten van een gevangenisstraf terugkeert in de maatschappij. Bij zijn veroordeling voor moord was boy A een kind van 11 jaar. Nu probeert hij anoniem een nieuw bestaan op te bouwen onder een nieuwe naam: Jack. Ontdekking ligt echter op de loer en wordt mooi verbeeld in beeld en muziek. Basis voor de film is een boek met dezelfde titel en moordzaken uit de Britse recente geschiedenis. De film stelt vele vragen: het mededogen ligt zonder meer bij de hoofdpersoon Jack, maar ook de algemene reactie op de moordzaak van toen is zeer herkenbaar. En zo blijft de hoofdvraag: kan de samenleving een moordenaar vergeven? Of is 'het kwaad volwassen geworden', zoals een krant kopt bij zijn vrijlating? Het wordt ons wel wat gemakkelijk gemaakt: die vraag is niet zo moeilijk te beantwoorden bij zo'n sympathieke (ex-) dader als Jack. / AL

Boy A is in enkele filmhuizen te zien en verschijnt binnenkort op dvd.

Bajeslied

Omdat de predikers Paulus en Silas in Filippi een meisje bevrijd hebben van haar waarzeggende geest, worden ze opgepakt, zonder vorm van proces flink geselsd en in een onderaards hol in verzekerde bewaring gesteld. De mond laten zij zich echter niet snoeren: "Ende ontrent de middernacht baden Paulus ende Silas / ende songen Gode lofzangen: ende de gevangene hoorden na haer." Wát ze zongen is niet overgeleverd, maar het moet een bijzonder krachtig 'bajeslied' zijn geweest: "En daer geschiedde snellick een groote aerdbeevinge / alsoo dat de fundamenten des kerckers beweeght wierden: ende terstont wierden alle de deuren geopent / ende de banden van alle wierden los." Dat biedt perspectief voor de jongeren in jeugdgevangenis Sassenheim die hún bajeslied zingen: "Maar de bajes gaat voorbij, hallelu-ja, omdat Hij ons niet vergeet, hallelu-hu-ja!" / AMG

De Handelingen der Apostelen, Cap. 16, in: **Biblia, De gantsche H. Schrifture**, Dordrecht: Pieter en Jacob Keur, anno 1736 – en vele andere vertalingen van de Heilige Schrift

Ijzersterk

Na vijftien jaar in de gevangenis te hebben gezeten voor moord, komt Juliette vrij. Ze trekt in bij haar zus die al die tijd geen contact met haar mocht hebben. De gesloten en terughoudende Juliette moet de confrontatie met het heden en het verleden aangaan. De lucht is geladen en de spanning voelbaar. Gelukkig wordt ze geholpen door de reclasseringsambtenaar, haar zus en diens adoptiekinderen en vrienden-groep. De film *Il y a longtemps que je t'aime* pakt je, ontroert je en blijft boeien. Als kijker word je bewust onwetend gehouden over bepaalde details, maar stapje voor stapje komt de ijzersterke verhaallijn met antwoorden. *Il y a longtemps que je t'aime* is een sterke meeslepende, mysterieuze film die een goed beeld geeft van de moeilijkheden die een ex-gedetineerde tegenkomt en die getuigt van een sterke relatie tussen twee zussen. / HP en CEG

Debuutfilm van Philippe Claudel, **Il y a longtemps que je t'aime**, duur: 120 minuten, dvd, € 19,99 (of huren)

Verbijsterend

Leven achter de tralies lees je met stijgende verbazing. Zo gaat het dus toe in de onderwereld, bij justitie en politie, zo zet iemand dus zijn leven op het spel, zo leef je dus in 'onze' gevangenis-sen. Met recht *true crime*. George (1965) uit de beruchte Van Dijk-familie doet verslag van 20 jaar achter de tralies, onopgesmukt, zonder zijn losse handjes en korte lontje te verbloemen. Een 'gewoon geboren' jongen raakt verzeild in een turbulent leven vol criminaliteit. Het geeft een onvermoede inblik in het leven achter de tralies, ontdaan van alle heldenromantiek. Het maakt niet uit of je vastzit in een open inrichting of een zwaarbewaakte cel, heersen en netwerken vanuit de cel gaat gewoon door. Verbijsterend hoe iemand kan houden van zijn vrouw en kinderen en toch de Amsterdamse onderwereld niet te boven kan komen. / AMG

George van Dijk, **Leven achter de tralies, wheelen en dealen in de gevangenis**, Rijswijk: Uitgeverij Elmar, 2008, ISBN 978 90389 1883 9, € 16,50

Poorten open

Op zaterdag 16 mei openen zo'n 60 gevangenis en huizen van bewaring de poorten voor publiek. Het is de zesde keer dat de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) een Nationale Open Dag organiseert. Bezoekers krijgen een indruk van het leven en werken achter de muren van 'bajes en gevang'. Van tevoren aanmelden, legitimatiebewijs meenemen, vanaf 12 jaar. Kijk op www.dji.nl/actueel waar nog plaats is.

DJI4Kids

Op www.dji4kids.nl krijgen kinderen een virtuele rondleiding door de gevangenis. Er is informatie voor spreekbeurten en ze kunnen zelf een gevangenis bouwen. Ook lespakketten voor docenten.

Gevangenzorg Nederland

Vrijwilliger worden? Gevangenzorg Nederland heeft zoekvrijwilligers nodig. Ook voor groepswerk en pr in de kerken worden mensen gezocht, en voor de cursus Spreken Over Schuld (zie p.12 en 13). Donateur worden kan ook, giften zijn aftrekbaar. Gevangenzorg bezoekt gevangenen en hun familie, heeft een kindercadeauproject, zoekt werk voor ex-gevangenen en heeft herstelprogramma's opgezet. Informatie en brochure:

res: www.gevangenzorg.nl of info@gevangenzorg.nl of (079) 331 05 68 in Zoetermeer.

Exodushuizen

Exodus Nederland staat open voor iedereen die met Justitie in aanraking is gekomen en gemotiveerd is om zijn of haar leven definitief een andere wending te geven. Exodus is op zoek naar vrijwilligers die (ex-) gedetineerden daarbij willen begeleiden. Als maatje, in het project Ouders, Kinderen en Detentie of in een Exodushuis. Er zijn nu 10 Exodushuizen en een aantal in oprichting. Stichting Exodus Nederland, Morssingel 5, 2312 AZ Leiden, (071) 51 61 950, www.stichtingexodus.nl.

Erfgoedlijst

Gevangenis dorp Veenhuizen in Drenthe staat kandidaat voor de Werelderfgoedlijst van de Verenigde Naties. Provincie en gemeente vinden dat het unieke dorp daarop thuishoort. Veenhuizen is hét gevangenis dorp in Drenthe, waar naast 1500 'gewone' bewoners ook een paar

honderd gevangenen in drie penitentiële inrichtingen verblijven. Bekend is het koloniedorp vanwege het Landelijk Gevangenis museum, waar de historie van armoede en gevangenschap te bezichtigen is. Ooit was Veenhuizen een modelsamenleving om het armoedeprobleem in Nederland op te lossen.

Stichting Epafras

Als Nederlandse gevangene in het buitenland ben je ver van huis. Ruim 2580 Nederlanders zitten in meer dan 90 landen vast. Stichting Epafras stuurt sinds 1985 'pastorale gezanten' uit voor ondersteuning en geestelijke verzorging. Op www.epafras.nl informatie over lezingen en presentaties, financiële ondersteuning of aanmelden als geestelijk verzorger. Contact: Schoolstraat 30a, 3581 PW Utrecht, (030) 233 2432, postmaster@epafras.org.

Alpha in Prison

Anneke Bijleveld, justitiepastor in Krimpen a/d IJssel, heeft een speciale cursus Alpha in Prison (kennismaking christelijk geloof) geschreven en getest in haar gespreksgroep in de gevangenis. Deze Alpha-variant draait momenteel in 14 gevangenis. Werkboek met illustraties via info@alpha-cursus.nl, € 9,95. Handleiding via anneke.bijleveld@hccnet.nl.

Stuur een kaartje

"Ik voelde me weer eventjes mens", zei Jimmy. Met Pasen stuurden gemeenteleden van de Protestantse Kerk in Nederland honderdduizend kaarten naar gevangenen. Idee voor uw gemeente met Pinksteren of deze zomer?

60 jaar

Het rooms-katholiek en protestants justitiepastoraat bestaat 60 jaar en dat wordt eind 2009 officieel gevierd. Sinds 1949 zijn justitiepredikanten en -pastores in de huidige vorm werkzaam in de inrichtingen van Justitie. Zorg voor gevangenen is al eeuwenoud en behoort tot de kerntaken van de kerk. Informatie: www.gevangenispredikant.nl (ook voor literatuurtips, Bijbel & Vast bijvoorbeeld).

Stipkerken

Zie www.kerkenmetstip.nl en p.6-7 in deze Extra; tel. (0343) 518 075 in Doorn.

Extra nr 3

In de volgende Extra gaat het over Geloofsopvoeding. Over het wat, hoe, waar en waarom. Deze Extra verschijnt in Woord & Dienst 16 op 28 augustus 2009.

Redactie Extra
Alke Liebich, Oss
Arjan Markus, Utrecht
Kees Posthumus, Apeldoorn
Marieke van der Giessen, Zoetermeer (eindredactie)

Basisvormgeving
Ruparo (Ivo Sikkema), www.ruparo.nl

Lay-out
Theo Wanders, Den Haag

Uitgave
Boekencentrum Uitgevers

Redactie & administratie
Goudstraat 50, 2718 RC Zoetermeer
Postbus 29, 2700 AA Zoetermeer
tel. (079) 363 31 73 / fax (079) 361 54 89
e-mail: woordendienst@boekencentrum.nl
internet: www.woordendienst.nl

Bij pappa op bezoek

1.

't Is zaterdag, hij gaat vandaag naar pappa
Want pappa woont al jaren niet meer thuis
Hij deed iets fout en daarom moet hij zitten
En nu is de gevangenis zijn huis
Daar heb je Henk die altijd met hem meegaat
Want mamma gaat vandaag niet op bezoek
Dan rijden ze de stad uit, door de Hoofdstraat
Met in zijn hand zijn nieuwste voetbalboek

2.

Een intercom, een slagboom, een parkeerplaats
Achter het hek staat de gevangenis
Dat hek gaat open, hij ziet uniformen
Bewakers waar hij niet meer bang voor is
De gang is lang en grijs, Henk houdt zijn hand vast
Aan 't einde van de gang is rechts een deur
Daarachter zal zijn vader op hem wachten
Vertelt hij zijn verhaal in geur en kleur

3.

We hadden gister sportdag, ik heb gewonnen
Ik was de snelste loper van de klas
En toen we de finale gingen spelen
Was het zo fijn dat mamma er ook was
En weet je dat de poes was weggelopen?
En dat zij heel de nacht is weggeweest?
Wij hielden wel het kattenluikje open
Maar jou mis ik van alles toch het meest

4.

Verrassing: pappa heeft nog een cadeautje
Tien kleuren verf, een kwast, een rol behang
Hij wil meteen gaan verven, maar dat kan niet
De tijd gaat snel, bezoektijd duurt niet lang
Ze kijken samen naar de voetbalplaatjes
En pappa vraagt hoe het met mamma gaat
Dan krijgt hij nog een cola en wat smarties
En moeten ze naar huis, het is al laat

5.

't Is zaterdag en Henk rijdt hem naar huis
En achter hen ligt de gevangenis
Hij voelt iets raars achter zijn ogen prikken
Omdat hij weet dat pappa daar nog is
De auto stopt en mamma komt naar buiten
Ze zitten met zijn drieën aan de thee
Dan gaat de bel: zijn vriendje komt hem halen
Voor dieffie met verlos en hij gaat mee

Tekst: Kees Posthumus

Melodie: Opa's verjaardag

N.V. SMEETS & SCHIPPERS

OUTSTRAAT

HAARLEM

f 16000.—

ZIJLWEG

HAARLEM

f 14000.—

ELECTRICITEITS
BEDRIJFBARTELOJIS-
STRAAT

HAARLEM

f 14000.—

HAARLEM

BEZOEK

VELPERPLEIN
ARNHEM
f 12000.—f 12000.—
ARNHEM

VELPERPLEIN

KETELSTRAAT
ARNHEM
f 10000.—f 10000.—
ARNHEM

KETELSTRAAT

KANS

